

ORIGINAL ARTICLE / ORİJİNAL MAKALE

Hemşirelik Öğrencilerinin Afet Okuryazarlığı ile Afete Müdahale Öz Yeterlikleri Arasındaki İlişki

The Relationship Between Disaster Literacy and Disaster Response Self-Efficacy of Nursing Students

Hüseyin Çapuk¹

Mehmet Uçar²

Muhammet Faruk Yiğit³

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Şırnak Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Bölümü, Şırnak, Türkiye

² Dr. Öğr. Üyesi, Muş Alpaslan Üniversitesi, Varto Meslek Yüksekokulu, Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Bölümü, Muş, Türkiye

³ Dr. Öğr. Üyesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Van, Türkiye

Geliş: 17.12.2023, Kabul: 25.03.2025

Öz

Giriş: Hemşirelik öğrencilerinin afet okuryazarlığı düzeyi ile afete müdahale öz yeterlikleri arasındaki ilişkiyi incelemek, afetlere hazırlıklı bireyler yetiştirmek açısından önemlidir.

Amaç: Bu araştırma hemşirelik öğrencilerinin afet okuryazarlığı ile afete müdahale öz yeterlikleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapıldı.

Yöntem: Tanımlayıcı ve ilişki arayıcı tipte olan bu araştırma Ekim-Aralık 2023 tarihleri arasında Türkiye'nin doğusunda iki farklı üniversitenin hemşirelik bölümlerinde okuyan 300 öğrenci oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak "Tanıtıcı Bilgi Formu", "Afet Okuryazarlığı (AFOY) Ölçeği" ve "Afete Müdahale Öz-yeterlik Ölçeği (AMÖYÖ)" kullanılmıştır. Verilerin analizinde sayı, ortalama, yüzde dağılımları ve parametrik testleri (Student t testi, ANOVA) ve korelasyon analizleri kullanıldı.

Bulgular: Araştırmaya katılan hemşirelik öğrencilerinin %66,7'si kadın, %78,7'sinin afet ile karşılaştığı, %90,3'ünün afetzedelere bakım vermediği, %64,7'sinin afet konusunda ders almadığı, %67,7'sinin okulda afet planı olmadığı, %86,0'ının afet gönüllüsü olmadığı belirlendi. Hemşirelik öğrencilerinin afet okuryazarlığı ölçeği toplam puan ortalaması 30.41±7.98'dir. Öğrencilerin afete müdahale öz-yeterlilik ölçeği toplam puan ortalaması 58.01±13.60'dır. Öğrencilerin afet okuryazarlık ile afete müdahale öz yeterlilikleri arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki saptandı.

Sonuç: Hemşirelik öğrencilerinin afet okuryazarlıkları sınırlı düzeyde, afete müdahale öz yeterlilikleri ise yüksek düzeye yakın bulundu. Hemşirelik öğrencilerinin müfredatlarına afet ve acil müdahale eğitimlerinin teorik ve uygulamalı olarak eklenmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Afet, Hemşirelik Öğrencileri, Afet Okuryazarlığı, Afete Müdahale Öz-Yeterliliği

Sorumlu Yazar: Hüseyin ÇAPUK, Dr. Öğr. Üyesi, Şırnak Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Bölümü, Şırnak, Türkiye. **Email:** huseyincapuk@outlook.com

Nasıl Atıf Yapılır: Çapuk H, Uçar M, Yiğit MF. Hemşirelik Öğrencilerinin Afet Okuryazarlığı ile Afete Müdahale Öz Yeterlikleri Arasındaki İlişki. Etkili Hemşirelik Dergisi. 2025;18(2): 289-304

Journal of Nursing Effect published by Cetus Publishing.

Journal of Nursing Effect 2025 Open Access. This article is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License

Abstract

Background: It is important to examine the relationship between the level of disaster literacy and disaster response self-efficacy of nursing students in order to educate individuals who are prepared for disasters.

Objective: This study aimed to examine the relationship between disaster literacy and disaster response self-efficacy among nursing students.

Methods: This descriptive and correlational study was conducted between October and December 2023, involving 300 students from the nursing departments of two universities in eastern Turkey. Data collection tools included the «Descriptive Information Form,» the «Disaster Literacy (DL) Scale,» and the «Disaster Response Self-Efficacy Scale (DRSES).» Data were analyzed using numbers, means, percentage distributions, parametric tests (Student's t-test, ANOVA), and correlation analyses.

Results: Of the nursing students who participated in the study, 66.7% were female, 78.7% had encountered a disaster, 90.3% had not provided care to disaster victims, 64.7% had not taken a course on disasters, 67.7% reported that their school did not have a disaster plan, and 86.0% were not disaster volunteers. The average total score on the Disaster Literacy Scale was 30.41 ± 7.98 . The average total score on the Disaster Response Self-Efficacy Scale was 58.01 ± 13.60 . A weak positive correlation was found between disaster literacy and disaster response self-efficacy among the students.

Conclusion: The disaster literacy of nursing students was found to be at a limited level, while their disaster response self-efficacy was close to a high level. It is recommended that disaster and emergency response training be included both theoretically and practically in the nursing curriculum.

Keywords: Disaster, Nursing Students, Disaster Literacy, Disaster Response Self-Efficacy

GİRİŞ

Afetler, insanlık tarihinde derin acılar yaşatarak toplumsal yaşamı derinden etkilemiştir. Son yıllarda kentleşmenin artması ve buna bağlı kentsel nüfusun artması sonucunda depremin kent merkezlerinde daha fazla hasara yol açtığı görülmektedir. Türkiye’de 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen Kahramanmaraş merkezli depremler 11 ilde büyük yıkıma ve 50.000’den fazla can kaybına neden olmuştur (Marongoz ve İzci; 2023).

Afetler dünyada halk sağlığını önemli ölçüde tehdit ederek birey, aile ve toplumda sakatlıklara ve ölümlere yol açmaktadır (Huh ve Kang, 2019). Meydana gelen afetlerde, hemşirelerin afetlere hazırlıklı olmaları çok önemlidir çünkü sağlık iş gücünde önemli bir paya sahiptirler. Hemşireler, herhangi bir afet durumunda diğer sağlık

profesyonelleri ile iş birliği yaparak hastaların bakım ihtiyaçlarını değerlendirebilecek ve karşılayabilecek kapasitede olmalıdırlar. Hemşirelerin afet öncesi ve sonrası hemşirelik faaliyetlerini yürütebilmeleri için temel eğitimlerinin bir parçası olarak afet hemşireliği konusunda temel becerilerini lisans eğitimi sürecinde geliştirmeleri gerekmektedir (Keskin ve Alan, 2023).

Afet okuryazarlığı, afetlere hazırlık, müdahale ve iyileştirme konularında bilinçli kararlar verebilmek için afetlerle ilgili bilgileri anlama ve kullanma becerisidir (CDC, 2019). Yeterli düzeyde afet okuryazarlığına sahip kişiler kendi sağlıklarının yanı sıra aile ve toplum sağlığı için de sorumluluk üstlenebilirler. Başka bir deyişle, afet okuryazarlığının kapsamı, toplumu afetlere karşı dirençli hale getirmektir (Chu vd., 2018).

Afetlere hazırlık, lisans hemşirelik eğitiminin önemli bir bileşenidir. Hemşirelik öğrencilerinin mezuniyet sonrası oluşabilecek afetlerde görevlerini başarıyla yerine getirebilmeleri için yeterli eğitim almaları gerekmektedir (Erkin vd., 2023). Hemşirelerin afetlere müdahale edebilmesi için yeterli düzeyde eğitim, bilgi ve deneyim sahibi olmaları oldukça önemlidir (Labrague vd., 2018; Wang vd., 2020). Hemşirelerin lisans eğitim sürecinde afet eğitimine yeterince yer verilmemesi nedeniyle afet olayları esnasında rollerini yerine getirme hususunda sınırlı bilgiye sahip oldukları ve kendilerini hazırlıksız hissettikleri görülmüştür (Geale ve Duffield, 2015). Dünya Sağlık Örgütü, küresel bir stratejinin oluşturulması için hemşirelik öğrencilerinde afet hemşireliği yeterliliğine sahip olması ve afetlere müdahale edebilme olanağı sağlayacak eğitim programlarının düzenlenmesi gerektiğini ifade etmektedir (WHO, 2018). Avustralya'daki James Cook Üniversitesinde yapılan çalışmada hemşirelik öğrencilerinin afetlere hazırlık konusunda bilgi eksikliklerinin olduğu ancak afete hazırlık ve müdahale süreçlerine katılma konusunda istekli oldukları görülmüştür. (Grimes vd., 2020). Araştırmalar afet hemşireliği eğitimi alan hemşirelerin afetlere müdahalede daha hazırlıklı ve daha etkili olduklarını göstermektedir. Örneğin, araştırmada afet hemşireliği eğitimi alan hemşirelerin afete hazırlık düzeylerinin eğitim almayanlara göre 3.571 kat daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır (Erkin vd., 2023).

Doğal afetler içinde Türkiye için en büyük tehdit depremdir. 6 Şubat 2023'teki Kahramanmaraş merkezli büyük depremler Türkiye'nin içinde bulunduğu afet riskini tekrar gözler önüne sermiştir. Afet okuryazarlığı ve afete müdahale öz yeterliliği konusunun önemi giderek artmaktadır. Literatür incelendiğinde, hemşirelik öğrencilerinin afet okuryazarlığı ile afete

müdahale öz yeterlilikleri arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle, bu araştırma hemşirelik öğrencilerinin afet okuryazarlığı ile afete müdahale öz yeterlilikleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılmıştır.

Araştırmanın Soruları

Hemşirelik öğrencilerinin afet okuryazarlıkları ne düzeydedir?

Hemşirelik öğrencilerinin afetlere müdahalede öz yeterlilikleri ne düzeydedir?

Hemşirelik öğrencilerinin değişkenlere göre AFOY ölçeği toplam ve alt boyutları arasında fark var mıdır?

Hemşirelik öğrencilerinin değişkenlere göre AMÖYÖ toplam ve alt boyutları arasında fark var mıdır?

Hemşirelik öğrencilerinin afete müdahale öz yeterlilik durumları ile afet okuryazarlıkları arasında bir ilişki var mıdır?

YÖNTEM

Araştırma Tipi

Bu araştırma nicel araştırma yöntemine göre tanımlayıcı ve ilişki arayıcı tipte yapılmıştır.

Araştırmanın Yapıldığı Yer

Araştırma Türkiye'nin doğusunda iki farklı devlet üniversitesinin Sağlık Bilimleri Fakültesi hemşirelik bölümünde 1. Sınıf, 2. Sınıf, 3. Sınıf ve 4. Sınıf öğrencileri ile yapılmıştır.

Araştırmanın Evreni/Örnekleme

Araştırma evreni bir üniversitede 418 B Üniversitesinde 460 öğrenim gören hemşirelik öğrencileri oluşturmuştur (n=878). Raosoft uygulaması ile evreni bilinen örneklem hesaplandığında %95 güven aralığında ve 0,05 hata payı hesaplama sonucunda 268 olarak hesaplanmıştır (<http://www.raosoft.com/>

samplesize.html). Araştırma veri kayıplarında oluşacağı göz önünde bulundurularak 300 hemşirelik öğrencisi ile tamamlanmıştır. A Üniversitesi'nin hemşirelik bölümünde afete ilgili herhangi bir ders bulunmadığı görülmüştür. Öte yandan, B Üniversitesi'nde İlk Yardım ve Acil Bakım dersi kapsamında afetlerle ilgili çeşitli konulara yer verilmektedir. Bu dersin müfredatında, afetlerde ilk yardım, afetlerin tanımı ve sınıflandırılması, ayrıca afetlerde hazırlık devreleri gibi önemli başlıklar yer almaktadır.

Veri Toplama Araçları-Geçerlik ve Güvenirlik Bilgileri

Araştırma verileri 20.10.2023-01.12.2023 tarihleri arasında öğrenciler ile yüz yüze görüşme yoluyla anket formu uygulanarak toplanmıştır. Bu formda "Tanıtıcı Bilgi Formu", "Afet Okuryazarlığı (AFOY) Ölçeği" ve "Afete Müdahale Öz-yeterlik Ölçeği (AMÖYÖ)" kullanılmıştır.

Araştırmada Tanıtıcı Bilgi Formu, Afet Okuryazarlığı (AFOY) Ölçeği ve Afete Müdahale Öz-yeterlik Ölçeği (AMÖYÖ) kullanılmıştır.

Tanıtıcı Bilgi Formu

Literatür doğrultusunda hazırlanan formda öğrencilerin yaş, cinsiyet, hangi üniversitede okuduğu, sınıf düzeyi, afete karşılaşma, afetzedeye bakım, afet ile ilgili ders, afet ile ilgili aldığı ders türü, afet konusunda eğitim ihtiyacı, okulda afet planı varlığı, afet öncesi, sırası veya sonrasında bilgi kaynağına nerden ulaştığı, afetlerde hazırlanma veya müdahalede gönüllü olma durumuna yönelik 12 sorudan oluşmaktadır (Geyiktepe, 2023; Keskin ve Alan, 2023; Bülbül, 2021).

Afet Okuryazarlığı (AFOY) Ölçeği

Öz bildirime dayalı olan bu ölçek Çalışkan ve Üner (2023) tarafından 18-60 yaş bireylerde

AFOY'ü değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir (Çalışkan ve Üner, 2023; Çalışkan ve Üner, 2021). Ölçek 61 madde ve dört alt boyuttan ("Zarar Azaltma", "Hazırlık", "Müdahale" ve "İyileştirme") oluşmaktadır. Ölçekte ters madde bulunmamakla birlikte ölçekten toplam 61-305 arasında alınabilmektedir. Ölçekten alınan puan artıca afet okuryazarlığının da yükseltildiğini göstermektedir. Ölçek puanlaması, daha kolay hesaplanabilmesi için toplam puan 0-50 arası değer alacak şekilde "İndeks= (aritmetik ortalama-1) x (50/4)" formülü kullanılarak standardize edilerek 4 alt boyut için kesme noktalarına ait ortalamalar gösterilmiştir. Ölçekte 0 en düşük puan, 50 ise en yüksek puanı oluşturmuştur. Buna göre Ölçek "0-<30 puan yetersiz AFOY", "30-<36 puan sınırlı AFOY", "36-<42 puan yeterli AFOY" ve "42-50 puan mükemmel AFOY" olarak metriklere ayrılmıştır: puanlar = "(0-<30): yetersiz AFOY"; "(30-<36) sınırlı AFOY"; "(36-<42) yeterli AFOY"; "(42-50) mükemmel AFOY" şeklindedir. Ölçeğin tamamı için cronbach alfa kat sayısı .95 olarak saptanmıştır. Alt boyutlar için Cronbach's Alpha değerleri Zarar azaltma 0,87, Hazırlık 0,86, Müdahale 0,83, İyileştirme 0,88 olarak tespit edilmiştir (Çalışkan ve Üner, 2023). Bu çalışmada ölçeğin tamamı için cronbach alfa kat sayısı 0,97 olarak bulunmuştur. Alt boyutlar için Cronbach's Alpha değerleri Zarar azaltma 0,90, Hazırlık 0,92, Müdahale 0,91, İyileştirme 0,93 olarak bulunmuştur.

Afete Müdahale Öz-yeterlik Ölçeği (AMÖYÖ)

Bu ölçek Hong-Yan Li ve ark (2017) tarafından geliştirilmiş ve Koca ve ark tarafından Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır (Koca vd., 2020). Ölçek 19 madde ve 3 alt boyuttan ("Yerinde Kurtarma Yetkinliği", "Afette Psikolojik Hemşirelik Yeterliliği" ve "Afette Üstlenilen Rolün Niteliği ve Uyum

Yeterliliği”) oluşmaktadır. Likert tipinde olan bu ölçek (1=Kendine hiç güveni yok ile 5=Kendine güveni tam şeklinde derecelendirilmiştir. Ölçekten yüksek puan alınması, afet müdahale öz-yeterliliğinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçeğin tamamının cronbach alfa kat sayısı 0,96 olarak saptanmıştır. Alt boyutları için Cronbach alfa değerleri “Yerinde Kurtarma Yetkinliği” 0,93, “Afette Psikolojik Hemşirelik Yeterliliği” 0,93 ve “Afette Üstlenilen Rolün Niteliği ve Uyum Yeterliliği” 0,93 olarak tespit edilmiştir (Koca vd., 2020). Bu çalışmada ölçeğin tamamı için cronbach alfa kat sayısı 0,91 olarak bulunmuştur. Alt boyutlar için Cronbach’s Alpha değerleri yerinde kurtarma 0,85, Afette psikolojik hemşirelik yeterliliği 0,82, Afette üstlenilen rolün niteliği ve uyum yeterliliği 0,81 olarak bulunmuştur.

Verilerin Değerlendirilmesi

Veriler SPSS 22.0 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Ölçek güvenirliği için Cronbach alfa, sosyo-demografik özellikleri belirlemede ise frekans dağılımı, sayı ortalama ve standart sapma değerleri kullanılmıştır. Araştırma verileri analiz edilmeden önce normallik analizleri yapılmıştır. Tek değişkenli normalliğin tespit için çarpıklık ve basıklık değerlerine bakılmıştır. AFOY ölçeği çarpıklık ve basıklık değerleri (0,204, 0,046; 0,127, -0,083; -0,030, -0,036; 0,238, -0,052; 0,280, -0,115), AMÖYÖ çarpıklık ve basıklık değerleri (0,081, 1,679) olarak saptanmıştır. Basıklık ve çarpıklık değerleri +2,0-2,0 arasında olduğundan verilerin tek değişkenli normal dağılıma sahip olduğu görülmektedir (George and Mallery, 2010). Araştırma verileri normal dağılım gösteren verilerde Independent Samples testi, One-Way Anova testi ve pearson korelasyon analizi uygulanmıştır. Anlamlılık değeri $p < 0.05$ kabul edilmiştir.

Araştırmanın Değişkenleri

Bağımlı değişkenler

Afet Okuryazarlık düzeyi ve Afete müdahale öz yeterliliği araştırmanın bağımlı değişkenlerini oluşturmaktadır.

Bağımsız değişken

Katılımcıların sosyodemografik özelliklerine ait veriler, araştırmanın bağımsız değişkenleri olarak değerlendirilmektedir.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmaya başlanmadan önce bir devlet üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulun’dan 24/10/2023 tarih ve 2023/78526 sayılı izin alınmıştır. Çalışmanın tamamı Helsinki Bildirgesi’nde belirtilen kurallara uygun olarak yapılmıştır. Araştırmaya katılmayı kabul eden bireylerden sözlü onamları alınmıştır.

BULGULAR

Tablo 1’de hemşirelik öğrencilerinin %66.7’si kadın, %52.0’sinin B Üniversitesi, %34.7’sinin 2. Sınıfta, %78.7’sinin afet ile karşılaştığı, %90.3’ünün afetzedelere bakım vermediği, %64.7’sinin afet konusunda ders almadığı, %23.3’ünün teorik ders aldığı, %85.0’sinin afet eğitimine ihtiyaç duyulduğu, %67.7’sinin okulda afet planı olmadığı, %49.0’sinin afet ile ilgili bilgileri internetten aldığı, %86.0’sinin afet gönüllüsü olmadığı saptanmıştır.

Tablo 2’de AFOY Ölçeği toplam puan ortalaması 30.41 ± 7.98 , Zarar azaltma alt boyutu toplam puan ortalaması 30.41 ± 7.84 , Hazırlık alt boyutu toplam puan ortalaması 30.48 ± 8.71 , Müdahale alt boyutu toplam puan ortalaması 31.46 ± 8.97 , İyileştirme alt boyutu toplam puan ortalaması 29.45 ± 9.38 ’dır.

AMÖYÖ toplam puan ortalaması 58.01 ± 13.60 olarak bulundu. Yerinde kurtarma yetkinliği alt boyutu toplam puan ortalaması 33.06 ± 7.89 , Afette psikolojik hemşirelik yeterliliği alt boyutu

toplam puan ortalaması 12.07 ± 3.65 , Afete üstlenilen rolün niteliği ve uyum yeterliği alt boyutu toplam puan ortalaması 12.87 ± 3.95 'dir.

Tablo 1. Hemşirelik Öğrencilerinin Sosyo-Demografik Özellikleri

Değişkenler	n	%
Yaş	20.88±2.365	
Cinsiyet		
Kadın	200	66.7
Erkek	100	33.3
Üniversite		
A Üniversitesi	144	48.0
B Üniversitesi	156	52.0
Sınıf		
1. Sınıf	102	34.0
2. Sınıf	104	34.7
3. Sınıf	20	6.7
4. Sınıf	74	24.7
Afet ile Karşılaşma		
Evet	236	78.7
Hayır	64	21.3
Afetde Bakım Verme		
Evet	29	9.7
Hayır	271	90.3
Afet Konusunda Ders		
Evet	106	35.3
Hayır	194	64.7
Afette Aldığı Ders Türü		
Teorik	70	23.3
Teorik+Uygulama	38	12.7
Ders almadım	192	64.0
Afet Eğitim İhtiyacı		
Evet	255	85.0
Hayır	45	15.0
Okulda Afet Planı		
Evet	97	32.3
Hayır	203	67.7
Afet Bilgi Kaynağı		
Sosyal medya	90	30.0
İnternet	147	49.0
Televizyon/Radyo	22	7.3
Eğimler/dersler	41	13.7
Afet Gönüllü Olma		
Evet	42	14.0
Hayır	258	86.0

Tablo 2. AFOY Ölçeği ve AMÖYÖ Toplam Alt Boyutları Puan Ortalamaları

Ölçekler ve Alt Boyutlar	Min.	Max.	Ort±SS
Zarar Azaltma	9,56	50	30,41±7,84
Hazırlık	4,69	50	30,48±8,71
Müdahale	2,88	50	31,46±8,97
İyileştirme	2,50	50	29,45±9,38
Toplam AFOY	7,58	50	30,41±7,98
Yerinde Kurtarma Yetkinliği	11	55	33,06±7,89
Afette Psikolojik Hemşirelik Yeterliği	4	20	12,07±3,65
Afette Üstlenilen Rolün Niteliği ve Uyum Yeterliği	4	20	12,87±3,95
Toplam AMÖYÖ	19	95	58,01±13,60

Tablo 3'de öğrencilerin sosyodemografik değişkenlerinin AFOY Ölçeği ve alt boyutlarına ait toplam puanlarının karşılaştırılması incelendiğinde; öğrencilerin cinsiyet, okuduğu üniversite, sınıf düzeyi, afetle karşılaşma durumu, afetde bakım verme durumu, afet ile ilgili ders alma durumu ile AFOY Ölçeği toplam puanı, zarar azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirme alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır ($p>0,05$).

Öğrencilerin afetle ilgili aldığı ders türü ile AFOY Ölçeği toplam puan ve hazırlık alt boyutu arasında istatistiksel olarak önemli fark bulunmuştur ($p<0,05$). Farkın kaynağına göre, teorik+uygulamalı ders alan öğrencilerin, ders almayanlara göre afet okuryazarlığı toplam puanları ve hazırlık alt boyutu toplam puanları daha yüksek bulunmuştur.

Öğrencilerin afet ile ilgili eğitim ihtiyacının olup olmama durumu ile AFOY Ölçeği toplam puanı, zarar azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirme alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($p<0,05$). Buna göre, afet ile ilgili eğitim ihtiyacı olmayanların öğrencilerin afet okuryazarlığı toplam puanları ile zarar azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirme alt boyut puanları, afet ile ilgili eğitim ihtiyacı olmayanlara göre daha yüksek bulunmuştur.

Öğrencilerin okudukları üniversitelerde afet planının bulunup bulunmaması ile AFOY Ölçeği toplam puanı, zarar azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirme alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($p<0,05$). Buna göre, okullarında afet planı bulunan öğrencilerin afet okuryazarlığı toplam puanları ile zarar azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirme alt boyut puanları, afet planı bulunmayanlara göre daha yüksek bulunmuştur.

Öğrencilerin afet öncesi, sırası ve sonrasında aldıkları bilgi kaynağı ile AFOY Ölçeği toplam puanı, zarar azaltma alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur

($p<0,05$). Farkın kaynağına göre, afet öncesi, sırası ve sonrasında bilgi kaynağı olarak eğitim/ ders alan öğrencilerin, hazırlık alt boyutunda afet okuryazarlıkları daha yüksek bulunmuştur.

Öğrencilerin afetlere hazırlanma veya müdahalede gönüllü olup olmama durumu ile AFOY Ölçeği toplam puanı, zarar azaltma, hazırlık alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($p<0,05$). Buna göre, afetlere hazırlanma veya müdahalede gönüllü olan öğrencilerin afet okuryazarlığı toplam puanları ile zarar azaltma, hazırlık alt boyut puanları, gönüllü olmayanlara göre daha yüksek bulunmuştur.

Tablo 3. Öğrencilerin AFOY Ölçeği Toplam ve Alt Boyut Puanlarının Değişkenlere Göre Karşılaştırılması (n: 300)

Değişkenler	Zarar Azaltma	Hazırlık	Müdahale	İyileştirme	Top Afey
Cinsiyet					
Kadın	57.90±10.90	55.00±10.99	45.97±9.34	49.71±11.37	208.59±39.29
Erkek	59.28±10.15	55.06±11.53	45.21±9.34	51.61±10.99	211.16. ±38.51
Test ve P değeri	t=-1.057 P=0.29	t=-0.44 P=0.96	t=0.668 P=0.50	t=-1.375 P=0.17	t=-0.538 P=0.59
Okuduğu Üniversite					
A Üniversitesi	57.85±10.37	54.15±10.83	45.47±8.94	49.63±11.27	207.13±37.86
B Üniversitesi	58.82±10.93	55.81±11.42	45.94±9.70	51.00±11.25	211.58±39.99
Test ve P değeri	t=-0.789 P=0.43	t=-1.284 P=0.20	t=-0.429 P=0.66	t=-1.046 P=0.29	t=-0.988 P=0.32
Sınıf Düzeyi					
1.Sınıf	57.56±11.34	54.70±11.79	45.49±10.23	50.51±11.67	208.28±41.93
2.Sınıf	56.99±9.75	54.21±10.92	44.44±9.13	48.75±10.92	204.39±37.10
3.Sınıf	62.35±7.80	57.25±9.17	49.95±7.73	54.75±10.02	224.30±31.90
4.Sınıf	60.29±11.21	55.98±11.13	46.68±8.41	51.16±11.27	214.13±38.26
Test ve P değeri	F=2.546 P=0.05	F=0.658 P=0.57	F=2.334 P=0.07	F=1.868 P=0.13	F=1.955 P=0.12
Afet ile Karşılaşma Durumu					
Evet	58.71±11.12	55.15±11.54	46.10±9.60	50.79±11.85	210.76±40.92
Hayır	57.04±8.68	54.53±9.69	44.31±8.21	48.68±8.65	204.57±30.62
Test ve P değeri	t=1.111 P=0.26	t=0.394 P=0.69	t=1.361 P=0.17	t=1.330 P=0.18	t=1.127 P=0.26
Afetzedeye Bakım Verme Durumu					
Evet	59.82±10.86	57.10±11.54	47.20±8.66	50.41±11.82	214.55±38.22
Hayır	58.20±10.64	54.79±11.11	45.56±9.40	50.33±11.25	208.90±39.10
Test ve P değeri	t=0.779 P=0.43	t=1.058 P=0.29	t=0.902 P=0.36	t=0.034 P=0.97	t=0.741 P=0.45
Afet ile İlgili Ders Alma Durumu					
Evet	59.47±10.41	56.52±10.53	46.85±8.78	51.19±10.56	214.05±37.10
Hayır	57.75±10.77	54.19±11.42	45.09±9.59	49.88±11.63	206.92±39.84

Tablo 3.(Devamı) Öğrencilerin AFOY Ölçeği Toplam ve Alt Boyut Puanlarının Değişkenlere Göre Karşılaştırılması (n: 300)

Test ve P değeri	t=1.337 P=0.18	t=1.736 P=0.08	t=1.565 P=0.11	t=0.967 P=0.33	t=1.517 P=0.13
Afet ile İlgili Alınan Ders Türü					
Teorik (a)	30.34±6.85	30.46±7.41	31.97±7.49	29.32±8.12	30.47±6.77
Teorik+Uygulama (b)	33.01±8.93	34.08±9.41	34.00±10.17	32.41±10.11	33.35±9.02
Ders Almadım (c)	29.92±7.88	29.77±8.88	30.76±9.16	28.91±9.60	29.81±8.09
Test ve P değeri	F= 2.491 p= 0.08	F= 3.953 p= 0.02	F= 2.233 p= 0.10	F= 2.222 p= 0.11	F= 3.162 p= 0.04
Post Hoc (Tukey) b>c b>c					
Afet ile İlgili Eğitim İhtiyacının Olma Durumu					
Evet	57.76±10.62	54.30±11.08	45.21±9.43	49.78±11.37	207.06±38.94
Hayır	61.75±10.34	59.08±10.84	48.57±8.27	53.53±10.16	222.95±36.82
Test ve P değeri	t=-2.334 P=0.02	t=-2.680 P=0.00	t=-2.242 P=0.02	t=-2.069 P=0.03	t=-2.544 P=0.01
Afet Okul Planı					
Evet	32.68±8.19	32.68±8.68	33.51±9.84	32.08±9.81	32.71±8.40
Hayır	29.32±7.44	29.43±8.55	30.48±8.38	28.19±8.93	29.32±7.55
Test ve P değeri	t= 3.540 p= 0.00	t= 3.062 p= 0.00	t= 2.768 p= 0.01	t= 3.416 p= 0.00	t= 3.504 p= 0.00
Afet öncesi sırası veya sonrasında bilgi kaynağına					
Sosyal medya (a)	31.22±7.99	30.92±9.87	32.78±9.24	30.08±10.13	31.19±8.65
İnternet (b)	29.73±7.17	30.07±7.79	30.74±8.37	28.98±8.69	29.85±7.14
Televizyon/Radyo (c)	27.33±8.33	27.66±8.85	29.89±9.27	27.19±9.58	27.93±8.36
Eğimler/dersler (d)	32.69±8.89	32.48±8.89	31.96±10.19	30.97±9.98	32.06±8.86
Test ve P değeri	F= 3.031 p= 0.03	F= 1.687 p= 0.17	F= 1.238 p= 0.29	F= 1.040 p= 0.37	F= 1.833 p= 0.14
Post Hoc (Tukey) d>c					
Afetlere hazırlanma veya müdahale gönüllülük					
Evet	32.91±7.93	33.12±10.25	33.63±10.54	31.60±10.00	32.80±8.62
Hayır	30.00±7.76	30.05±8.38	21.10±8.67	29.10±9.25	30.03±7.83
Test ve P değeri	t= 2.245 p= 0.02	t= 2.132 p= 0.03	t= 1.694 p= 0.09	t= 1.606 p= 0.10	t= 2.095 p= 0.03

F: One-way ANOVA, t: Bağımsız Örneklem t testi *p<.05

Tablo 4’de Öğrencilerin cinsiyet, afetle karşılaşma durumu, afetzedeye bakım verme durumu, afet ile ilgili ders alma durumu, afet ile ilgili alınan ders türü, afet ile ilgili eğitim ihtiyacının olma durumu, afet öncesi, sırası veya sonrasında bilgi kaynağına ulaşım ve afetlere hazırlanma ve müdahalede gönüllü

olma durumu ile AMÖYÖ Ölçeği toplam puanı, yerinde kurtarma yetkinliği, afette psikolojik hemşirelik yeterliliği, afette üstlenilen rolün niteliği ve uyum yeterliliği alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır (p>0,05).

Tablo 4. Öğrencilerin AMÖYÖ Toplam ve Alt Boyut Puanlarının Değişkenlere Göre Karşılaştırılması (n: 300)

Değişkenler	Yerinde kurtarma yetkinliği	Afette Psikolojik Hemşirelik Yeterliliği	Afette Üstlenilen Rolün Niteliği ve Uyum Yeterliliği	Toplam Puan
Cinsiyet				
Kadın	32.91±8.19	11.86±3.63	12.77±3.94	57.55±13.83
Erkek	33.35±7.27	12.50±3.69	13.08±3.98	58.93±13.13
Test ve P değeri	t=-0.449 p=0.65	t=-1.420 p=0.15	t=-0.629 p=0.53	t=-0.825 p=0.41
Okuduğu Üniversite				
A Üniversitesi	31.47±6.66	11.41±3.50	12.31±3.70	55.21±11.26
B Üniversitesi	34.51±8.64	12.68±3.69	13.39±4.11	60.59±15.02
Test ve P değeri	t= -3.426 p= 0.00	t=-3.044 p=0.00	t=-2.363 p= 0.01	t=-3.487 p=0.00
Sınıf Düzeyi				
1.Sınıf	35.24±9.03	13.08±3.98	13.63±4.32	61.97±16.10
2.Sınıf	32.26±7.08	11.43±3.55	12.35±3.75	56.05±11.79
3.Sınıf	31.65±8.36	11.50±3.92	15.25±4.26	58.40±14.43
4.Sınıf	31.54±6.52	11.74±2.96	11.91±3.13	55.20±10.62
Test ve P değeri	F= 4.214 p= 0.00	F= 4.174 p= 0.00	F= 5.995 p= 0.00	F= 4.833 p=0.00
Post Hoc (Tukey)	a>b, a>d	a>b	a>d, c>b, c>d	a>b, a>d
Afet ile Karşılaşma Durumu				
Evet	32.92±7.97	11.97±3.67	12.79±4.06	57.69±13.92
Hayır	33.56±7.60	12.45±3.61	13.18±3.52	59.20±12.36
Test ve P değeri	t=-0.589 p=0.56	t=-0.928 p=0.35	t=-0.708 p=0.47	t=-0.789 p=0.43
Afetzedeye Bakım Verme Durumu				
Evet	31.75±9.21	11.58±3.56	12.65±4.24	56.00±15.49
Hayır	33.19±7.74	12.12±3.67	12.90±3.92	58.22±13.39
Test ve P değeri	t=-0.934 p=0.35	t=-0.759 p=0.44	t=-0.317 p=0.75	t=-0.838 p=0.40
Afet ile İlgili Ders Alma Durumu				
Evet	33.46±7.68	11.97±3.23	13.19±3.93	58.63±12.77
Hayır	32.84±8.01	12.13±3.87	12.70±3.96	57.67±14.05
Test ve P değeri	t=0.652 p=0.51	t=-0.367 p=0.71	t=1.041 p=0.29	t=0.582 p=0.56
Afet ile İlgili Alınan Ders Türü				
Teorik (a)	33.30±7.49	11.91±3.28	12.70±3.59	57.91±12.12
Teorik+Uygulama (b)	33.92±8.10	12.31±3.35	14.26±4.43	60.50±14.04
Ders Almadım (c)	32.80±8.01	12.08±3.85	12.66±3.94	57.55±14.02
Test ve P değeri	F=0.360 P=0.69	F=0.150 P=0.86	F=2.708 P=0.06	F=0.744 P=0.47
Afet ile İlgili Eğitim İhtiyacının Olma Durumu				
Evet	32.98±7.94	12.06±3.67	12.85±3.97	57.90±13.64
Hayır	33.48±7.63	12.15±3.60	12.97±3.86	58.62±13.50
Test ve P değeri	t=-0.395 P=0.69	t=-0.157 P=0.87	t=-0.186 P=0.85	t=-0.325 P=0.74
Afet Okul Planı				
Evet	34.55±8.09	12.52±3.68	13.57±3.94	60.65±14.11
Hayır	32.34±7.71	11.86±3.64	12.54±3.92	56.74±13.19
Test ve P değeri	t= 2.287 p= 0.02	t= 1.473 p= 0.14	t= 2.134 p=0.03	t= 2.347 p=0.02

Tablo 4.(Devamı) Öğrencilerin AMÖYÖ Toplam ve Alt Boyut Puanlarının Değişkenlere Göre Karşılaştırılması (n: 300)

Afet öncesi sırası veya sonrasında bilgi kaynağına ulaşım				
Sosyal medya (a)	34.71±7.09	12.42±3.41	13.56±3.62	60.70±12.25
İnternet (b)	32.27±7.92	11.80±3.72	12.58±3.97	56.66±13.60
Televizyon/Radyo (c)	31.95±9.16	11.31±3.22	12.45±3.41	55.72±13.60
Eğimler/dersler (d)	32.82±8.43	12.70±4.08	12.63±4.71	58.17±15.82
Test ve P değeri	F=1.968 P=0.11	F=1.267 P=0.28	F=1.319 P=0.26	F=1.876 P=0.13
Afetlere hazırlanma veya müdahalede gönüllü olma durumu				
Evet	34.26±9.84	12.40±4.22	13.80±4.45	60.47±17.35
Hayır	32.86±7.53	12.02±3.56	12.72±3.85	57.61±12.88
Test ve P değeri	t=1.065 P=0.28	t=0.626 P=0.53	t=1.654 P=0.09	t=1.267 P=0.20

F: One-way ANOVA, t: Bağımsız Örneklem t testi *p<0.05

Öğrencilerin okudukları üniversite ile AMÖYÖ Ölçeği toplam puanı, yerinde kurtarma yetkinliği, afette psikolojik hemşirelik yeterliliği, afette üstlenilen rolün niteliği ve uyum yeterliliği alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($p<0,05$). Buna göre, B Üniversitesinde okuyan öğrencilerin Afete Müdahale Öz-yeterlik Ölçeği toplam puanları ile yerinde kurtarma yetkinliği, afette psikolojik hemşirelik yeterliliği, afette üstlenilen rolün niteliği ve uyum yeterliliği alt boyut puanları, A Üniversitesine göre daha yüksek bulunmuştur.

Öğrencilerin sınıf düzeyi ile AMÖYÖ Ölçeği toplam puanı, yerinde kurtarma yetkinliği, afette psikolojik hemşirelik yeterliliği, afette üstlenilen rolün niteliği ve uyum yeterliliği arasında istatistiksel olarak önemli fark bulunmuştur ($p<0,05$). Farkın kaynağına göre, 1. sınıfta okuyan öğrencilerin, 2. sınıf ve 4. sınıfta okuyan öğrencilere göre AMÖYÖ Ölçeği toplam puanları ve yerinde kurtarma yetkinlikleri daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca, 1. sınıf öğrencilerinin,

2. sınıf öğrencilerine göre afette psikolojik hemşirelik yeterliliği ve 1. sınıf öğrencilerinin, 4. sınıf öğrencilerine göre, 3. sınıf öğrencilerinin ise 4. sınıf öğrencilerine göre afette üstlenilen rolün niteliği ve uyum yeterlilik puanları daha yüksek bulunmuştur.

Öğrencilerin okudukları üniversitelerde afet planının bulunup bulunmaması ile AMÖYÖ Ölçeği toplam puanı, yerinde kurtarma yetkinliği, afette üstlenilen rolün niteliği ve uyum yeterliliği arasında istatistiksel olarak önemli fark bulunmuştur ($p<0,05$). Buna göre, okullarında afet planı bulunan öğrencilerin ile AMÖYÖ Ölçeği toplam puanı, yerinde kurtarma yetkinliği, afette üstlenilen rolün niteliği ve uyum yeterliliği alt boyut puanları, afet planı bulunmayanlara göre daha yüksek bulunmuştur.

Tablo 5'te Öğrencilerin Afet Okuryazarlığı Ölçeği toplam puanı ile Afete Müdahale Özyeterliliği Ölçeği toplam puanı arasındaki istatistiksel olarak önemli pozitif yönde zayıf bir ilişki saptanmıştır ($r=,207^{**}$).

Tablo 5. Öğrencilerin Afet Okuryazarlığı İle Afete Müdahale Özyeterliliği Ölçeği Arasındaki İlişki

ALT BOYUTLAR		Yerinde kurtarma yetkinliği	Afette psikolojik hemşirelik yeterliliği	Afette üstlenilen rolün niteliği ve uyum yeterliliği	Toplam AMÖÖ
Zarar Azaltma	r	,154**	,213**	,221**	,211**
	p	,007	,000	,000	,000
Hazırlık	r	,140*	,224**	,199**	,199**
	p	,015	,000	,001	,001
Müdahale	r	,104	,169**	,166**	,154**
	p	,071	,003	,004	,007
İyileştirme	r	,136*	,219**	,186**	,192**
	p	,018	,000	,001	,001
Toplam AFOY	r	,147*	,226**	,211**	,207**
	p	,011	,000	,000	,000

TARTIŞMA

Hemşirelik öğrencilerinin afet okuryazarlıkları ile afete müdahale öz yeterlilikleri arasındaki ilişki incelenmesi amacıyla yapılan bu araştırmanın bulguları literatür kapsamında tartışılmıştır.

Afet okuryazarlığı, afetlere hazırlık, müdahale ve iyileştirme konularında bilinçli kararlar verebilmek için afetlerle ilgili bilgileri anlama ve kullanma becerisidir. Bu beceri, bireylerin ve toplumların afetlerin olası etkilerine karşı daha dirençli olmalarını sağlayacak bir dizi bilgi, beceri ve tutumu kapsar (CDC, 2019). Türkiye’de afetlerin çeşitliliğine ve farklılığına rağmen yeterli hazırlık ve tedbir almama, “benim başıma gelmez” düşüncesi ile afetlere hazır olma konusunda güçlükler ortaya çıkmaktadır. Afetlerde hemşireler koordinatör, bilgi dağıtıcı, sosyal destek, klinik müdahale ve ilk yardım konusunda görev alabilmektedirler. Sağlıkta önemli görevler üstlenecek hemşirelik öğrencilerinin afetlere yönelik bilgi, becerilerini ve motivasyonlarının artırılması önemlidir (Ulupınar, 2023). Çalışma kapsamında hemşirelik öğrencilerinin afet okuryazarlıkları ile afete müdahale öz yeterlilikleri incelenmiştir.

Araştırmaya katılan hemşirelik öğrencilerinin %66,7’si kadın, %78,7’sinin afet ile karşılaştığı, %90,3’ünün afetzedelere bakım vermediğini ifade etmiştir. Hemşirelik öğrencileri ile yürütülen

deneyssel bir çalışmada, %54,8’inin gerçek bir afet deneyimi yaşadığını bildirirken, %98,4’ü gerçek bir afetzedeye bakım vermediğini ifade etmiştir (Geyiktepe, 2023). Çelebi ve arkadaşlarının yaptığı bir çalışmada katılımcıların %29,2’si herhangi bir afete maruz kaldığını bildirmiştir (Çelebi, Durmuş ve Sarıkahya, 2022). Çalışkan’ın (2020) çalışmasında katılımcıların %37,7’sinin afet yaşadığı, büyük çoğunluğunun (%90 ve üzeri) afette herhangi bir kayıp (mal kaybı, bir yakının kaybı veya yaralanma) yaşamadığı tespit edilmiştir (Çalışkan, 2020).

Araştırmaya katılan hemşirelik öğrencilerinin %64,7’sinin afet konusunda ders almadığı, %67,7’sinin okulda afet planı olmadığı, %86,0’ının afet gönüllüsü olmadığı saptanmıştır. Geyiktepe’nin yaptığı çalışmada öğrenciler bulundukları çevrenin okul/yurt vb. gibi bir afet planı varlığını “bilmiyorum” (%67,8) ifadesi ile yanıtlarken, %88,7’si bulundukları çevrenin afet planını olmadığını ifade etmiştir (Geyiktepe, 2023). Çalışkan’ın (2020) çalışmasında katılımcıların %12,4’ünün aile afet planı olduğu belirlenmiştir (Çalışkan, 2020).

Bu çalışmada hemşirelik öğrencilerinin AFOY ölçeği toplam puan ortalaması 30.41 ± 7.98 bulunmuş ve afet okuryazarlığı düzeyi sınırlı olarak tespit edilmiştir. Geyiktepe’nin yaptığı çalışmada da afet okuryazarlığı ölçeği puan

ortalaması $32,97 \pm 6,47$ ile sınırlı bulunmuş ve bu araştırma ile paralel sonuçlar bulmuştur. Zhang ve arkadaşlarının yaptığı bir çalışmada üniversite öğrencilerinin genel afet okuryazarlığının düşük olduğu tespit edilmiştir (Zhang vd., 2021). Sözcü ve Aydınözü'nün yaptığı çalışmada öğretmen adaylarının doğal afet okuryazarlığı orta düzeyde bulunmuştur (Sözcü ve Aydınözü, 2019). Genç ve arkadaşlarının yaptığı bir çalışmada 18-60 yaş arası bireylerin %50'sinden fazlasının afet okuryazarlığı düzeyleri yetersiz/orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir (Genç, Yıldız, Kaya ve Bilgili, 2022). Afet okuryazarlığı ile ilgili yapılan çalışmaların bulguları bu araştırmanın bulguları ile örtüşmektedir.

Hemşirelerin afete müdahale etme yeteneği, afete müdahale özyeterlilikleri ile ilişkilidir. Yani afet müdahalesiyle ilgili uygulayacağı eylemler ve kişisel yeteneklerine olan inançları afete müdahale öz-yeterliliklerini belirler.

Bu çalışmada hemşirelik öğrencilerinin AMÖYÖ toplam puan ortalaması $58,01 \pm 13,60$ olarak bulunmuştur. Yavuz'un 2022'de hemşirelerle yürüttüğü çalışmada $73,54 \pm 13,84$ olarak tespit edilmiştir (Yavuz, 2022). Kuday'ın hemşirelerle ilgili yaptığı bir çalışmada ise $79,57 \pm 11,44$ olarak bulmuştur (Kuday, 2022). Bülbül'ün hemşirelerin afete müdahale öz-yeterlilikler ile ilgili yaptığı çalışmada ise hemşirelerin afete müdahale öz-yeterlilik ölçeği toplam puanını $65,06 \pm 15,98$ olarak tespit edilmiştir (Bülbül, 2021). Çalışmamıza katılanların, Afete Müdahale Öz-yeterlilik Ölçeğinden aldıkları puan, literatürdeki diğer çalışmalardan daha düşük çıkmıştır. Literatür ile karşılaşılan bu farklılığın eğitim görülen üniversitede afetlerle ilgili ders olup olmadığı durumu etkilemiş olabilir.

Bu çalışmada öğrencilerin sosyodemografik değişkenlerinin AFOY Ölçeği ve alt boyutlarına

ait toplam puanlarının karşılaştırılması incelendiğinde; öğrencilerin cinsiyet, okuduğu üniversite, sınıf düzeyi, afetle karşılaşma durumu, afetzedeye bakım verme durumu, afet ile ilgili ders alma durumu ile AFOY Ölçeği toplam puanı, zarar azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirme alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır ($p > 0,05$).

Araştırma yapılan iki üniversitenin de doğuda ve sınır iki ilde bulunması, burada eğitim gören öğrencilerin benzer coğrafyalardan gelmesi ve benzer kültürel özelliklere sahip olması AFOY ölçeği toplam puanı ve alt boyutlarının yakın değerlerde olmasına ve önemli fark bulunmamasına neden olabilir.

Bu çalışmada okulda afet planı olanların afet öncesi ve sonrası bilgi kaynağını eğitimlerden/derslerden alanların, afetlere hazırlanma veya müdahale gönüllü olanların zarar azaltma boyutunda afet okuryazarlıkları diğerlerine göre daha yüksektir. Bülbül'ün hemşirelik öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada, afet yönetimiyle ilgili ders veya eğitim alan hemşirelerin afet müdahale öz-yeterliliklerin yüksek olduğu tespit edilmiştir (Bülbül, 2021). Kore'de Jang ve arkadaşlarının hemşirelerin afet müdahale hazırlığı ve eğitim ihtiyaçları ile ilgili yaptıkları çalışmada, afetle ilgili eğitim alma ve afet müdahale hazırlığı arasında pozitif yönde ilişki tespit edilmiştir (Jang, 2021) Bu araştırmanın bulguları literatürdeki çalışmalarla paralellik göstermektedir.

Bu çalışmada öğrencilerin cinsiyet, afetle karşılaşma durumu, afetzedeye bakım verme durumu, afet ile ilgili ders alma durumu, afet ile ilgili alınan ders türü, afet ile ilgili eğitim ihtiyacının olma durumu, afet öncesi, sonrası veya sonrasında bilgi kaynağına ulaşım ve afetlere hazırlanma ve müdahalede gönüllü olma durumu ile AMÖYÖ Ölçeği toplam puanı,

yerinde kurtarma yetkinliği, afette psikolojik hemşirelik yeterliliği, afette üstlenilen rolün niteliği ve uyum yeterliliği alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır ($p>0,05$).

Mevcut üniversitelerdeki öğrencilerin daha önce bir afete maruz kalmamış olma durumu, daha önce müdahalelerde bulunmamış olması öğrencilerin sosyodemografik özelliklerinin afete müdahale öz yeterliliği puanları toplam puanı ve bazı alt boyutları arasında önemli bir ilişki bulunmamasına yol açmış olabilir. Önemli bir fark olmamasının nedeni afet eğitim ihtiyacının çok yüksek olması ile de ilişkilendirilebilir.

Öğrencilerin AFOY ölçeği ile AMÖYÖ arasındaki ilişki incelendiğinde tüm alt boyutlarda istatistiksel olarak önemli pozitif yönde zayıf bir ilişki saptanmıştır ($r=.207^{**}$). Yıldız ve Yıldırım'ın hemşirelik afet eğitim programının etkinliği ile ilgili yaptığı bir çalışmada, afet eğitimi alan hemşirelerin afet okuryazarlık düzeyi ve afete müdahale öz yeterlilik düzeyleri yükselmiştir. Bireylerin afet okuryazarlık düzeyi arttıkça afete müdahale öz yeterlilik düzeylerinin arttığı görülmüştür (Yıldız ve Yıldırım, 2022). Kılıç ve Şimşek'in 2019'da yaptığı bir çalışmada genel öz yeterlilik ile afete hazırlık aşaması puanları arasında zayıf, pozitif anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Kılıç ve Şimşek, 2019). Newnham ve arkadaşlarının 2017'de Hong-Kong'da yürüttükleri bir çalışmada afet tahliyesine yönelik algılanan engeller ve afet okuryazarlığı daha düşük öz yeterlilik düzeyleriyle ilişkili olarak tespit edilmiştir (Newnham, 2017). Kang ve arkadaşlarının hemşirelik öğrencilerinde yaptığı bir çalışmada katılımcıların afet farkındalığı, afet hazırlığı ve afet okuryazarlığı ile hemşirelerin öz yeterliliği arasında anlamlı bir ilişki görülmedi (Kang, 2023). Afet okuryazarlığı ile afete müdahale

öz yeterliliği arasındaki ilişki incelendiğinde literatürle paralellik göstermektedir.

Kısıtlılıklar

Araştırmanın temel sınırlılıkları arasında, sadece iki hemşirelik fakültesinde öğrenim gören öğrencileri kapsaması nedeniyle elde edilen bulguların tüm hemşirelik öğrencilerine genellenebilirliğini kısıtlamaktadır.

SONUÇLARIN UYGULAMADA KULLANIMI

Hemşirelik öğrencilerinin afet okuryazarlıkları sınırlı düzeyde, afete müdahale öz yeterlilikleri ise yüksek düzeye yakın bulunmuştur. Hemşirelik öğrencilerinin afet okuryazarlıkları ve afete müdahale öz yeterliliklerinin istenilen seviyede olmadığı, öğrencilerin aldığı ders türü, okulda afet planı varlığı, afette bilgi kaynağına ulaşım, afette hazırlanma veya müdahalede gönüllü olma durumu afet okur yazarlıklarını, okuduğu üniversite, sınıf ve okul afet planı varlığı ise afete müdahale öz yeterliliklerini etkilediği sonucuna varılmıştır. Çalışmaya katılan öğrencilerin büyük çoğunluğunun afet ile karşılaştığı ve afet ile ilgili eğitime ihtiyaç duyduğu fakat herhangi bir afetzedeye bakım vermediği ve afet gönüllüsü olmadığı belirlenmiştir.

Bu sonuçlar doğrultusunda hemşirelik öğrencilerinin afet okuryazarlıklarının ve afete müdahale öz yeterliliklerinin istenilen düzeyde olmaması acil durumlarda ve afetlere hazır olma durumları açısından afet hemşireliği eğitiminin önemini ortaya koymaktadır. Bundan dolayı hemşirelik öğrencilerinin müfredatlarına afet ve acil müdahale eğitimlerinin teorik ve uygulamalı olarak eklenmesi, öğrencilerin aktif rol aldığı gerçekçi senaryolar içeren tatbikatların düzenlenmesi ve afetler konusunda bilgilendirici kurs ve seminerlerin yapılması önerilmektedir. Öğrencilerin afetlere hazırlık eğitimlerine dijital platformlar aracılığıyla

erişimlerinin artırılması, eğitimlerin daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlayacaktır. Ayrıca, öğrencilerin afetlerle ilgili gönüllü çalışmalara katılmaları, toplumsal bilincin oluşturulmasında önemli bir rol oynamaktadır. Afet müdahaleleri sırasında öğrencilerin liderlik ve organizasyon becerilerinin geliştirilmesi, kriz anlarında daha etkin bir şekilde görev almalarını mümkün kılacaktır.

Bilgilendirme

Herhangi bir çıkar çatışması yoktur. Bu çalışmada finansal destek alınmamıştır. Araştırmaya başlanmadan önce bir devlet üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulun'dan 24/10/2023 tarih ve 2023/78526 sayılı izin alınmıştır. Çalışmanın tamamı Helsinki Bildirgesi'nde belirtilen kurallara uygun olarak yapılmıştır. Araştırmaya katılmayı kabul eden bireylerden sözlü onamları alınmıştır. Yazar(lar)ın Katkıları: Fikir/kavram HÇ, tasarım HÇ, Denetleme/danışmalık HÇ, MU, MFY, Veri toplama MU, MFY, Eleştirel düşünme ve değerlendirme HÇ, MU, MFY

Yazarlar, bu çalışmaya katılan hemşirelik öğrencilerine teşekkür eder.

KAYNAKLAR

Bülbül, E. (2021). Hemşirelik Öğrencilerinin Afete Müdahale Öz-Yeterlilik Durumlarının Değerlendirilmesi. *Acil Yardım ve Afet Bilimi Dergisi*, 1(2), 45-49.

Chu, Y. M., Chang, T. C., Tsai, C. C., & Lin, H. L. (2018, November). Study of disaster prevention education for senior vocational high school sustainable campus in Taiwan. In 2018 IEEE International Conference on Advanced Manufacturing (ICAM) (pp. 418-421). IEEE.

Çalışkan, C., & Üner, S. (2020). Afet Okuryazarlığı Ölçek Geliştirme Çalışması, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Programı,

Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Çalışkan, C., & Üner, S. (2021). Disaster literacy and public health: a systematic review and integration of definitions and models. *Disaster medicine and public health preparedness*, 15(4), 518-527.

Çalışkan, C., Üner, S. (2022). Measurement of disaster literacy in Turkish society: Disaster Literacy Scale (DLS) design and development process. *Disaster Med Public Health Prep*, 17 (e211), 1–7. <https://doi.org/10.1017/dmp.2022.147>.

Çelebi İ., Durmuş & Sarıkahya, S. (2022). Üniversite Öğrencilerinin Afet Okuryazarlığı Durumunun Değerlendirilmesi. Conference: 4. Uluslararası Afet & Dirençlilik Kongresi İklim Değişikliği& Güvenli Kentler 19-21 Ekim 2022. https://www.researchgate.net/publication/367180629_Universite_Ogrencilerinin_Afet_Okuryazarligi_Durumunun_Degerlendirilmesi.

Çalışkan, C., Üner, S. (2023). Measurement of Disaster Literacy in Turkish Society: Disaster Literacy Scale (DLS) Design and Development Process. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness*, 17, e211. <https://doi.org/10.1017/dmp.2022.147>

Çiriş Yıldız, C., & Yildirim, D. (2022). The Effects of Disaster Nursing Education Program on Beliefs in General Disaster Preparedness, Disaster Response Self-Efficacy, and Psychological Resilience in Nursing Students: A Single-Blind, Randomized Controlled Study. *Nursing education perspectives*, 43(5), 287–291. <https://doi.org/10.1097/01.NEP.0000000000001011>.

Erkin, Ö., Aslan, G., Öztürk, M., Çam, B., & Ödek, Ş. (2023). Hemşirelerin Genel Afete Hazırlık Durumları ve Etkileyen Faktörler. *Forbes Journal of Medicine*, 4(3).

Erkin Geyiktepe, Ö. (2023). *Afet hemşireliği dersinin hemşirelik öğrencilerinin afet okuryazarlıklarına ve hazırlık algılarına etkisi* (Master's thesis, Ege Üniversitesi).

Geale, S. K. ve Duffield, C. (2015). Nurses are we disaster ready?. *Australian Nursing and Midwifery Journal*, 23(1), 23.

Genc, F. Z., Yildiz, S., Kaya, E., & Bilgili, N. (2022). Disaster literacy levels of individuals aged 18–60 years and factors affecting these levels: A web-based cross-sectional study. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 76, 102991.

George, D., & Mallery, M. (2010). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference*, 17.0 update (10a ed.) Boston: Pearson

Grimes A, Sparke V, Rouen C, West C. Preparedness and resilience of student nurses in Northern Queensland Australia for disasters. *International Journal of Disaster Risk Reduction*. 2020;48:101585. <https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2020.101585>

Huh, S. S. ve Kang, H. Y. (2019). Effects of an educational program on disaster nursing competency. *Public health nursing*, 36(1), 28-35

Jang, I., Kim, J. S., Lee, J. ve Seo, Y. (2021). Educational needs and disaster response readiness: A cross-sectional study of clinical nurses. *Journal of Advanced Nursing*, 77(1), 189-197

Kang, J., Lee, H., & Seo, J. (2023). Relationship Between Nursing Students' Awareness of Disaster, Preparedness for Disaster, Willingness to Participate in Disaster Response, and Disaster Nursing Competency. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness*, 17, E220. doi:10.1017/dmp.2022.198.

Keskin AY, Alan H. (2023). Hemşirelik Lisans Öğrencilerinin Afete Müdahale Öz Yeterliliğinin Değerlendirilmesi. *Etkili Hemşirelik Dergisi*. 16(3): 332-342.

Kılıç, N., & Şimşek, N. (2019). The effects of psychological first aid training on disaster preparedness perception and self-efficacy. *Nurse education today*, 83, 104203.

Koca, B., Çağan, Ö. ve Aysun, T. Ü. R. E. (2020). Validity and reliability study of the Turkish version of the Disaster Response Self-Efficacy

Scale in undergraduate nursing students. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, (3), 515-521.

Kuday, A. D. (2022) Hemşirelerde duygusal zekâ ve afete müdahale özyeterlilik ilişkisi (Yüksek Lisans Tezi). Bezm-i Alem Vakıf Üniversitesi İstanbul.

Labrague, L. J., Hammad, K., Gloe, D. S., McEnroe-Petitte, D. M., Fronda, D. C., Obeidat, A. A., ... & Mirafuentes, E. C. (2018). Disaster preparedness among nurses: a systematic review of literature. *International nursing review*, 65(1), 41-53.

Li, H. Y., Bi, R. X. ve Zhong, Q. L. (2017). The development and psychometric testing of a Disaster Response Self-Efficacy Scale among undergraduate nursing students. *Nurse education today*, 59, 16-20.

Marangoz, M., & İzci, Ç. (2023). Doğal afetlerin ekonomik, sosyal ve çevresel etkilerinin 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli depremler bağlamında girişimciler açısından değerlendirilmesi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 24(52), 1-30.

Newnham, E. A., Balsari, S., Lam, R. P. K., Kashyap, S., Pham, P., Chan, E. Y. Y., Patrick, K., & Leaning, J. (2017). Self-efficacy and barriers to disaster evacuation in Hong Kong. *International journal of public health*, 62(9), 1051–1058. <https://doi.org/10.1007/s00038-017-1036-8>.

The Centers for Disease Control and Prevention (CDC) (2019). Disaster Literacy: A New Frontier in Public Health. https://stacks.cdc.gov/view/cdc/84942/cdc_84942_DS1.pdf. (Son Erişim Tarihi 10.12.2023).

The Centers for Disease Control and Prevention (CDC) (2019). Disaster Literacy: A New Frontier in Public Health. <https://www.cdc.gov/nceh/hsb/disaster/epidemiology.htm>. (Son Erişim Tarihi 10.12.2023).

Ulupınar, F. (2023). Afet Hemşireliği Hazırlık ve Müdahale Yetkinliği Ölçeği'nin Türkçe Uyarlanması ve Türkiye'de Hemşirelerin Afete Hazırlık Algısıyla İlişkili Bazı Faktörlerin Meta-Analiz Yöntemiyle İncelenmesi. (Doktora), Selçuk Üniversitesi, Konya.

Wang, J., Li, C., Zou, S., Chen, H., Xiang, J., Hu, Y., ... Tan, Y. (2020). Psychometric evaluation of undergraduate student nurses' learning perceived needs in disaster nursing: Two cross-sectional studies. *Nurse education today*, 84, 104208.

World Health Organization. [2018]. WHO's six-year strategic plan to minimize the health impact of emergencies and disasters 2014–2019. Humanitarian Health Action. [cited 2023 January 28]. Available from: http://www.who.int/hac/donor_info/six-year-humanitarian-plan/en/. (Son Erişim Tarihi 10.12.2023).

Yavuz, A.S. (2022). Düzce Üniversitesi Hastanesinde Çalışan Hemşirelerin Afete Müdahale Öz-Yeterlilikleri ve Özel İyi Oluşları Arasındaki İlişki; Dayanıklılığın Aracı Rolü, (Master Thesis, Bezmi Alem Vakıf Üniversitesi).

Zhang, D., Zhu, X., Zhou, Z., Xu, X., Ji, X., & Gong, A. (2021). Research on disaster literacy and affecting factors of college students in central China. *Disaster medicine and public health preparedness*, 15(2), 216-222.